

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเข้มแข็งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในเขตจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สัมประสิทธิ์เส้นทางที่เป็นสัมประสิทธิ์อิทธิพลระหว่างตัวแปรใน โมเดล พบว่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากตัวแปรสาเหตุไปยังตัวแปรผลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกเส้นทางจาก 22 เส้นทาง ในส่วนสัมประสิทธิ์การทำนายพบว่า สมการที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง การขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา การขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นตัวแปรตาม สามารถอธิบายร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 44 ร้อยละ 62 ร้อยละ 36 และร้อยละ 37 และจากข้อมูลที่ได้กล่าวในตอนต้นว่า โมเดลตามสมมติฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์จึงสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรในรูปของอิทธิพลได้ดังนี้

5.1.1.1 อิทธิพลทางตรง

1) ทูน่าทางชุมชน (CAPPITA) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.20 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

2) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.18 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

3) การขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา (NETWORK) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.18 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

4) การขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.31 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

5.1.1.2 อิทธิพลทางอ้อม

1) ความพอเพียง (SUFFIC) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) การขับเคลื่อน โดยประสาน ภาวการณ์พัฒนา (NETWORK) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.12 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

2) ทุนทางชุมชน (CAPPITA) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) การขับเคลื่อน โดยประสาน ภาวการณ์พัฒนา (NETWORK) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.24 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

3) ความปลอดภัยทางสังคม (SAFETY) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) การขับเคลื่อน โดยประสานภาวการณ์พัฒนา (NETWORK) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.12 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

4) ความเข้มแข็งของชุมชน (CIVILSO) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) การขับเคลื่อน โดยประสานภาวการณ์พัฒนา (NETWORK) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.06 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

5) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดยประสานภาวการณ์พัฒนา (NETWORK) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.06 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

6) การขับเคลื่อนโดยดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ผ่านการขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.08 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

5.1.1.3 อิทธิพลรวม

1) ทุนทางชุมชน(CAPPITA) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) สูงสุด ด้วยขนาดอิทธิพล 0.44 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) การขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY) มีอิทธิพลรวมต่อสูงสุด ด้วยขนาดอิทธิพล 0.39 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.24 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4) การขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา (NETWORK) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.18 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5) ความปลอดภัยทางสังคม (SAFETY) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.12 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6) ความพอเพียง (SUFFIC) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.12 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

7) ความเข้มแข็งของชุมชน (CIVILSO) มีอิทธิพลรวมต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ด้วยขนาดอิทธิพล 0.06 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN) ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถเขียนสมการถ้โครงสร้างด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลที่เป็นคะแนนมาตรฐานของตัวแปรผลในแบบจำลองได้ดังนี้

$$1. \text{การขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SUSTAIN)} = 31 \text{ ACTIVITY} + 20 \text{ CAPPITA} + 18 \text{ COMMU} + 18 \text{ NETWORK} ; R^2 = 37$$

$$2. \text{การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง (COMMU)} = 40 \text{ CAPPITA} + 31 \text{ ACTIVITY} + 14 \text{ SUFFIC} + 13 \text{ SAFETY} ; R^2 = 44$$

$$3. \text{การขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา (NETWORK)} = 33 \text{ COMMU} + 21 \text{ SAFETY} + 13 \text{ CAPPITA} ; R^2 = 62$$

$$4. \text{การขับเคลื่อนโดยดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน (ACTIVITY)} = 31 \text{ CAPPITA} + 23 \text{ SUFFIC} + 15 \text{ CIVILSO} + 12 \text{ SAFETY} ; R^2 = 36$$

จากสมการโครงสร้างทั้ง 3 สมการ อธิบายได้ดังนี้

สมการที่ 1 พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มากที่สุดคือ การขับเคลื่อน โดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน รองลงมาคือ ทูทางชุมชน การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง การขับเคลื่อน โดยประสานภาคี

การพัฒนา โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ร้อยละ 37

สมการที่ 2 พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน โดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง มากที่สุดคือ ทูทางชุมชน รองลงมาคือ การขับเคลื่อนโดยดำเนินการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ความพอเพียง ความปลอดภัยทางสังคม โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ร้อยละ 44

สมการที่ 3 พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน โดยประสานภาคีการพัฒนา มากที่สุดคือ การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง รองลงมาคือ ความปลอดภัยทางสังคม การขับเคลื่อน โดยดำเนินการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ร้อยละ 62

สมการที่ 4 พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน โดยดำเนินการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน มากที่สุดคือ ทูทางชุมชน รองลงมาคือ ความพอเพียง ความเข้มแข็งของชุมชน ความปลอดภัยทางสังคม โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ร้อยละ 36

5.1.2 จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในตอนต้นที่ 1 ของการวิจัย ซึ่งได้รูปแบบความสัมพันธ์พร้อมทั้งค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นรูปแบบในการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ

5.1.2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนมากที่สุดคือการพัฒนาแผนชุมชน รองลงมาคือการตัดสินใจแก้ปัญหา ลำดับสุดท้ายคือ การลงมือปฏิบัติ และการสร้างและขยายความรู้ซึ่งมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกเท่ากัน

5.1.2.2 การพัฒนาแผนชุมชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้นั้นสิ่งที่สำคัญคือต้องให้มีการตัดสินใจแก้ปัญหา รองลงมาคือ การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกับการตระหนักในปัญหา และการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

5.1.2.3 การพัฒนาแผนชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องมีการลงมือปฏิบัติ หลังจากนั้นต้องมีการสร้างและขยายความรู้

ผลที่ได้จึงนำไปสู่แนวคิดที่ว่าความยั่งยืนของชุมชนที่เกิดจากแผนชุมชนนั้น ต้องผ่านกระบวนการการตระหนักในปัญหาการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจแก้ปัญหา โดยการตัดสินใจแก้ปัญหา คือ ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะ

ส่งผลต่อการพัฒนาแผนชุมชน และแผนชุมชนที่มีการนำไปสู่การปฏิบัติ และการสร้างและขยายความรู้จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาอย่างแท้จริง

จากรูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาดังกล่าว สามารถสรุปได้ผลการขับเคลื่อนแผนชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ตามรูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนา ขั้นที่ 1 ขั้นการให้รู้ กล่าวคือให้มีความตระหนักในปัญหา ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ขั้นที่ 2 ขั้นการให้จัดการ กล่าวคือให้มีการตัดสินใจแก้ปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นการให้แผน กล่าวคือ ให้มีการพึ่งตนมากที่สุดบนศักยภาพและข้อจำกัด เอื้อประโยชน์ เรียนรู้ และพึ่งพาอาศัย และบริโภคทรัพยากรในชุมชนอย่างรู้คุณค่า และขั้นที่ 4 ขั้นการขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา การลงมือปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ กล่าวคือให้มีการลงมือปฏิบัติตามแผน ถ่ายทอดองค์ความรู้กับครอบครัว กับบุคคล และกับกลุ่มบุคคล การสร้างและขยายความรู้ ประยุกต์องค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยคามมีกิน เป็นอาหารและเป็นยามเจ็บป่วย มีของใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และมีหลักประกันยามชรา

5.1.3 ผลการพัฒนากการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนสรุปได้ดังนี้

5.1.3.1 ชุมชนทั้ง 2 ชุมชนที่มีความแตกต่างกัน คือชุมชนที่ 1 เป็นชุมชนที่มีแผนชุมชนอย่างชัดเจนและมีการนำแผนชุมชนไปใช้ในการพัฒนาชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้วกับชุมชนที่ 2 ที่มีแผนชุมชนแต่ไม่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนไม่แตกต่างกัน

5.1.3.2 คะแนนการประเมินการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนก่อนและหลังการได้รับการพัฒนาด้วยโปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งหมายความว่า ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาด้วยโปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนสูงขึ้นจากก่อนได้รับการพัฒนา

5.1.3.3 คะแนนผลสัมฤทธิ์เฉลี่ยก่อนและหลังการได้รับการพัฒนาด้วยโปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความแตกต่างกัน นั้น ไม่มีความแตกต่างกันตามระดับความเข้มแข็งเดิมของชุมชนที่มีการนำแผนชุมชนไปใช้ในการพัฒนาก่อนได้รับการพัฒนา

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 กระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีปัจจัยที่ส่งผลคือ การขับเคลื่อนโดยดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน รองลงมาคือ ทุนทางชุมชน การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเองและการขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ปัจจัยการวางแผนชุมชน ปัจจัยกิจกรรมการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เนื่องมาจากการนำแผนชุมชนไปใช้ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มต้นจากการวางแผนในชุมชนที่ทุกคนในชุมชนต้องร่วมกันคิดวิเคราะห์และวางแผน ซึ่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้น ได้จากการนำแผนชุมชนไปใช้ในการพัฒนานั้น ต้องดำเนินการในรูปกิจกรรมที่เรียนรู้จากทุนที่มีอยู่ในชุมชน และขับเคลื่อนแผนชุมชนด้วยการให้ชุมชนพัฒนาไปพร้อมกับการสร้างเครือข่ายการพัฒนา และปัจจัยการตระหนักในปัญหา ความรู้ในภูมิสังคม ความสามารถในการจัดการ มีอิทธิพลทางอ้อมการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการวางแผนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอมรวิษณุ นาคทรัพย์ และ ปิยะมาศ เมิศไสย (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การแกะสลักไม้ในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาชุมชนบ้านลาว อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การศึกษาปัญหาและความต้องการในชุมชนหนึ่งๆ จะเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์และสามารถใช้ข้อมูลนั้นๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง ผู้ทำการศึกษาจะต้องรู้จักคุ้นเคยกับประชากรเป็นอย่างดี มีสัมพันธภาพกับประชากรอย่างใกล้ชิด เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันพอที่จะทราบความรู้สึกและรู้ปัญหาที่แท้จริงที่ประชากรกำลังประสบอยู่และได้เสนอว่า ชั้นแรกของการศึกษาข้อมูลในลักษณะข้างต้น ควรจะเป็นการสร้างสัมพันธภาพกับประชากร ทั้งที่เป็นชาวบ้านและที่เป็นกลุ่มผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ ยังต้องขยายสัมพันธภาพไปยังกลุ่มข้างเคียงของประชากรอีกด้วย

5.2.2 จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในตอนต้นที่ 1 ของซึ่งได้ผลการขับเคลื่อนแผนชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ตามรูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนา ขั้นที่ 1 ขั้นการให้รู้ ขั้นที่ 2 ขั้นการให้จัดการ ขั้นที่ 3 ขั้นการให้แผน และขั้นที่ 4 ขั้นการขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา โดยแต่ละขั้นมีกระบวนการพัฒนาคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นการให้รู้ กล่าวคือต้องให้สมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในปัญหาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับทักษะของมนตรี

กรรพุมมาลย์ และ ฤทชงค์ กุลทลบุตร (2546 : 38 – 39) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่า มีลักษณะสมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมมือกันจัดการปัญหาของตนเอง และชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 ขั้นการให้จัดการ กล่าวคือต้องให้สมาชิกในชุมชนมีการตัดสินใจแก้ปัญหา ส่วนเฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2545 : 76) ได้กล่าวว่า ลักษณะชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตตามความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รัก และห่วงใยซึ่งกันและกัน อีกทั้งพร้อมที่จะร่วมกันจัดการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นการให้แผน กล่าวคือต้องให้สมาชิกในชุมชนมีการพึ่งตนมากที่สุด บนศักยภาพและข้อจำกัด เอื้อประโยชน์ เรียนรู้ และพึ่งพาอาศัย และบริโภครักษากรในชุมชนอย่างรู้คุณค่า สอดคล้องกับทัศนะของมนตรีกรรพุมมาลย์ และ ฤทชงค์ กุลทลบุตร (2546 : 38 – 39) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่า สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนมุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นอื่นๆ รวมทั้งภาคราชการ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกับแนวทางการพัฒนาขั้นที่ 4 คือ ขั้นที่ 4 ขั้นการขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา กล่าวคือ ต้องให้สมาชิกในชุมชนการลงมือปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ มีการลงมือปฏิบัติตามแผน ถ่ายทอดองค์ความรู้กับครอบครัว กับบุคคล และกับกลุ่มบุคคล การสร้างและขยายความรู้ ประยุกต์องค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยคามมีกินเป็นอาหารและเป็นยามเจ็บป่วย มีของใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และมีหลักประกันยามชรา มีความสอดคล้องกับอัศวิน ศรีเทศ (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษากรอบแนวคิดในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้น มีโครงสร้างหลักอยู่ 3 ประการ โครงสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในมิติ

ทางเศรษฐศาสตร์ โครงสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในมิติทางสังคมศาสตร์และโครงสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทางจริยศาสตร์ ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. ชุมชนที่คนภายในชุมชนได้มีการระดมความคิด ระดมความสามารถ เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจนหรือปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

2. ความคิดที่เกิดขึ้นจะต้องนำมาสู่การปฏิบัติโดยคนในชุมชน ซึ่งจะต้องไปในทิศทางเดียวกัน ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยจะต้องให้คนในชุมชนโดยส่วนมากหรือทั้งหมดเป็นผู้ตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

3. วิธีการแก้ปัญหานั้น ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาชุมชนคือ ทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรชุมชนที่จะต้องใช้อย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งจะต้องหลงเหลือไว้ให้กับคนรุ่นต่อไปในอนาคต

4. การมีบรรทัดฐานมาจากศีลธรรมอันดีงาม อันเป็นรากฐานมาจากศาสนาเป็นแนวทางประพฤติกปฏิบัติในการแก้ปัญหาคงคู่กับการพัฒนาวัตถุที่จะต้องพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปด้วย

5.2.3 ผลการพัฒนาการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนสรุปได้ว่า คณะกรรมการประเมินการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนก่อนและหลังการได้รับการพัฒนาด้วยโปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งหมายถึงว่า ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาด้วยโปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนสูงขึ้น จากก่อนได้รับการพัฒนา และคะแนนผลสัมฤทธิ์เฉลี่ยก่อนและหลังการได้รับการพัฒนาด้วย โปรแกรมการพัฒนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความแตกต่างกันนั้น ไม่มีความแตกต่างกันตามระดับความเข้มแข็งเดิมของชุมชนที่มีการนำแผนชุมชนไปใช้ในการพัฒนา ก่อนได้รับการพัฒนา ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของรูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนให้รู้ ขั้นตอนให้จัดการ ขั้นตอนให้แผน และขั้นตอนขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา จึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังแนวคิดของ บุญยัง หมั่นดี (2544 : 16) ที่กล่าวว่า การดำเนินส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนคือ การพัฒนาให้ทุกคนในสังคมเกิดกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ รักที่จะเรียนรู้ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีจุดเน้น 3 ประการคือ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสาร และรู้เลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมความมีส่วนร่วมของประชาชนและ

ชุมชนท้องถิ่นในการตัดสินใจวางแผนดำเนินการและติดตามประเมินผลการแก้ปัญหาวิกฤตของชุมชนในลักษณะประชาคมส่งเสริมปัจจัยสิ่งแวดล้อม ให้เอื้ออาทรต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาแบบองค์รวม มีคนเป็นศูนย์กลาง โดยปรับวิถีคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของบุคลากรภาครัฐให้เป็นฝ่ายสนับสนุน และส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในการกระทำทุกขั้นตอน ปรับกลไกมาตรการ ระบบงานและระเบียบภาครัฐให้สนับสนุนการทำงานตามแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จัดระบบสนับสนุนส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และประสานและระดมความร่วมมือทางสังคมต่างๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ได้อย่างมีคุณภาพให้ประชาชนร่วมตัวกันเป็นประชาคม และองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งมีองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากลเข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนสามารถเผชิญปัญหาวิกฤตต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการพัฒนาที่กล่าวมา ทำให้เห็นถึงกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนสรุปได้ว่า คณะกรรมการประเมินการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ตามตัวแบบการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนสุภา สยามบรมราชกุมารี (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543 : 80 – 87) มีหลักการพัฒนา 10 ประการ กล่าวคือ หลักช่วยเหลือตนเอง พึ่งตนเอง หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น ความมีประสิทธิภาพในการพัฒนาให้ได้ผล การประสานงาน การทำงานเชิงรุก ความมีคุณธรรม และศิลปะ และการเชื่อมประสานด้านเวลา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การปฏิบัติ

5.3.1.1 รูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งค้นพบว่าการขับเคลื่อนแผนชุมชน ไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องมีการพัฒนา 4 ขั้นนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนควรให้ความสำคัญกับการดำเนินการตามลำดับขั้นทุกขั้น โดยเจ้าหน้าที่รัฐต้องเป็นเพียงผู้ประสานงานและดำเนินการให้เกิดกระบวนการพัฒนาทั้ง 4 ขั้นตามลำดับเท่านั้น ต้องไม่ใช่ผู้นำ ให้ผลการพัฒนาแต่ละขั้นตามเงื่อนไขของเวลาที่จะพัฒนา เพราะการเกิดผลของขั้นตอนแต่ละขั้นย่อมต้องใช้เวลาที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไข หรือศักยภาพของชุมชน ควรดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ให้ผลการพัฒนาแต่ละขั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในขั้นที่ 1 ขั้นการให้รู้ กล่าวคือให้มีความตระหนักในปัญหา ศึกษา

และวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งถือเป็นขั้นสำคัญที่สุด เพราะหากสมาชิกในชุมชนไม่สามารถตระหนักในปัญหา และไม่สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ตามศักยภาพของชุมชนของตน ไม่ว่าจะเป็นรู้จักคนในชุมชน รู้จักทรัพยากรในชุมชน รู้จักศักยภาพในชุมชน และรู้จักข้อจำกัดในชุมชน ก็จะไม่สามารถให้ขั้นตอนต่อไปดำเนินการพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน

5.3.1.2 หลังจากผ่านกระบวนการขั้นที่ 2 ขั้นการให้จัดการ กล่าวคือให้มีการตัดสินใจแก้ปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นการให้แผน กล่าวคือให้มีการฟังตนมากที่สุดบนศักยภาพและข้อจำกัดเอื้อประโยชน์ เรียนรู้ และพึ่งพาอาศัย และบริบททรัพยากรในชุมชนอย่างรู้คุณค่า และขั้นที่ 4 ขั้นการขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา การลงมือปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ กล่าวคือ ให้มีการลงมือปฏิบัติตามแผน ถ่ายทอดองค์ความรู้กับครอบครัว กับบุคคล และกับกลุ่มบุคคล การสร้างและขยายความรู้ ประยุกต์องค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในระยะแรกเจ้าหน้าที่รัฐต้องเข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา โดยเฉพาะขั้นที่ 4 คือขั้นการขยายผลและส่งต่อความรู้และปัญญา ต้องมีการสร้างแรงจูงใจ และให้การสนับสนุน เช่น คำปรึกษาในการแนะนำให้รู้จักสมาชิกในกลุ่มอื่นเพื่อสร้างเครือข่าย ส่งเสริมงบประมาณในการลงมือปฏิบัติ และผลักดันให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งหากดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การวิจัย

จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ที่พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มากที่สุดคือ การขับเคลื่อนโดย ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน รองลงมาคือ ทุนทางชุมชน การขับเคลื่อนโดยชุมชนร่วมดำเนินการเอง การขับเคลื่อนโดยประสานภาคีการพัฒนา โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ร้อยละ 37 ซึ่งอีกร้อยละ 63 ไม่ได้เป็นตัวแปรในการวิจัยนี้ จึงควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่จะนำไปสู่การขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน